

УДК 378.147:81'25:81'373

[https://doi.org/10.52058/3041-1572-2025-6\(14\)-132-140](https://doi.org/10.52058/3041-1572-2025-6(14)-132-140)

Вискушенко Світлана Андріївна кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри англійської філології та перекладу, Житомирський державний університет імені Івана Франка, м. Житомир, <https://orcid.org/0000-0003-1557-1984>

ТИПОВІ ТРУДНОЩІ ПРИ НАВЧАННІ ПЕРЕКЛАДУ ТЕРМІНОЛОГІЧНО НАСИЧЕНИХ ФАХОВИХ ТЕКСТІВ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

Анотація. У статті розглядається проблема навчання перекладу термінологічно насичених фахових текстів у контексті підготовки майбутніх перекладачів у закладах вищої освіти. Підкреслюється, що сучасна міжкультурна та міждисциплінарна комунікація вимагає від перекладача не лише високого рівня мовної та лінгвістичної компетенції, але й глибокого розуміння галузевої термінології, стилістичних особливостей текстів, здатності до аналітичного мислення та когнітивної обробки інформації. У роботі систематизовано основні труднощі, які виникають у здобувачів під час перекладу термінологічно насичених фахових текстів, серед яких особливо виділяються багатозначність термінологічних одиниць, а також наявність псевдоінтернаціоналізмів, неологізмів, складних синтаксичних конструкцій, специфічних аббревіатур, як і граматичні, стилістичні, когнітивні та культурні бар'єри. Особливу увагу приділено аналізу причин зазначених труднощів та окресленню шляхів їх подолання. У дослідженні було запропоновано впроваджувати комплексний підхід до навчання перекладу термінологічно насичених фахових текстів, що включає використання автентичних матеріалів, роботу з термінологічними словниками та базами даних, інтеграцію міждисциплінарних знань, розвиток критичного мислення, а також застосування сучасних інформаційних технологій. Обґрунтовано ефективність методів семантизації термінів у контексті, реферативного перекладу та поетапного аналізу текстів як засобів розвитку термінологічної та перекладацької компетентностей. Зроблено висновок, що удосконалення методики викладання перекладу термінологічно насичених фахових текстів сприяє підвищенню якості професійної підготовки перекладачів і забезпечує їхню здатність до адекватного відтворення спеціалізованої інформації в умовах міжкультурної комунікації.

Ключові слова: переклад, термін, термінологічна насиченість, багатозначність, значення, мова за професійним спілкуванням, фахова комунікація, фаховий текст.

Б(14)
2025

СУСПІЛЬСТВО ТА
НАЦІОНАЛЬНІ
ІНТЕРЕСИ

Vyskushenko Svitlana Andriivna Candidate of Sciences in Philology, Associate Professor, Department of English Philology and Translation, Zhytomyr Ivan Franko State University, Zhytomyr, <https://orcid.org/0000-0003-1557-1984>

TYPICAL DIFFICULTIES IN TEACHING THE TRANSLATION OF TERMINOLOGICALLY DENSE SPECIALIZED TEXTS AND WAYS TO OVERCOME THEM

Abstract. The paper addresses the issue of teaching the translation of terminologically dense specialized texts in the context of training future translators in higher education institutions. It emphasizes that modern intercultural and interdisciplinary communication requires a translator not only to possess a high level of linguistic and language competence but also to have a deep understanding of domain-specific terminology, stylistic features of texts, analytical thinking skills, and cognitive information processing abilities. The study systematizes the main difficulties encountered by students when translating terminologically dense specialized texts. These include, in particular, the polysemy of terminological units, as well as the presence of pseudo-internationalisms, neologisms, complex syntactic constructions, specific abbreviations, in addition to grammatical, stylistic, cognitive, and cultural barriers. Special attention is given to analyzing the causes of these difficulties and outlining ways to overcome them. The implementation of a comprehensive approach to teaching the translation of terminologically dense professional texts is outlined. This includes the use of authentic materials, working with terminological dictionaries and databases, integrating interdisciplinary knowledge, developing critical thinking, and applying modern information technologies. The effectiveness of methods such as contextual term semanticization, abstract translation, and step-by-step text analysis is substantiated as means of developing terminological as well as translation competencies. The paper concludes that improving the methodology of teaching the translation of terminologically dense specialized texts enhances the quality of professional translator training and ensures their ability to accurately convey specialized information in the context of intercultural communication.

Keywords: translation, term, terminological density, polysemy, meaning, language for professional communication, professional communication, specialized text.

Постановка проблеми. У сучасних умовах глобалізації та активного розвитку міждисциплінарної комунікації переклад фахових текстів відіграє важливу роль у забезпеченні точного й адекватного обміну професійною інформацією між представниками різних мовних і культурних середовищ.

Одним з найбільш складних і відповідальних напрямів перекладацької діяльності є переклад термінологічно насичених фахових текстів, які характеризуються високим ступенем спеціалізації, наявністю вузькопрофільної термінології, складними синтаксичними структурами та частою відсутністю прямих відповідників у мові перекладу.

Навчання перекладу таких текстів потребує не лише сформованих загальних перекладацьких умінь, але й глибокого знання фахової термінології, здатності до аналітичного мислення та міждисциплінарного підходу. Однак практика свідчить про наявність типових труднощів, з якими стикаються здобувачі вищої освіти у процесі засвоєння відповідних навичок. Ці труднощі можуть бути пов'язані як з мовними чинниками, так і з когнітивними, психологічними або методичними аспектами.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю вдосконалення методики викладання перекладу термінологічно насичених текстів у вищій освіті, а також пошуком ефективних шляхів подолання виявлених труднощів. У рамках цієї статті проаналізовано основні проблеми, що виникають у студентів під час навчання такого перекладу, та запропоновано методичні рішення, спрямовані на підвищення якості підготовки майбутніх перекладачів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ґрунтовні теоретичні та практичні аспекти вивчення навчання перекладу, методів навчання перекладачів, термінологічної насиченості текстів, труднощів та шляхів удосконалення підготовки перекладачів, лінгвістики фахових мов, на які ми спираємося у своєму дослідженні, розкриті в роботах Черноватого Л. М., Кальниченка О. А., Вискушенка С. А., Лавриненко О. О., Довгань Л. І. та багатьох інших.

Метою дослідження є визначення типових труднощів, що виникають під час навчання перекладу термінологічно насичених текстів, аналіз їх причин та розробка методичних підходів до їх ефективного подолання.

Поставлена мета вимагає розв'язання таких базових завдань: 1) охарактеризувати специфіку термінологічно насичених текстів; 2) виявити основні труднощі, з якими стикаються студенти під час перекладу фахових текстів; 3) встановити причини зазначених труднощів у процесі навчання; 4) розглянути існуючі підходи до навчання перекладу термінологічно насичених текстів; 5) сформулювати практичні поради для викладачів і здобувачів вищої освіти; 6) обґрунтувати перспективи подальших досліджень у цьому напрямі.

Виклад основного матеріалу. Переклад фахових текстів з високим ступенем насиченості термінологічними одиницями є одним із найскладніших аспектів професійної діяльності перекладача. Цей процес вимагає не лише глибокого знання мов, але й розуміння специфіки галузевої термінології, стилістичних особливостей та контекстуальної адекватності. Термінологічно насичені фахові тексти характеризуються високою концентрацією спеціалізо-

ваної лексики, що відображають поняття певної галузі знань. Відповідні тексти вимагають від перекладача не лише лінгвістичної компетентності, але й фахових знань у цій галузі, а також характеризуються специфічним стилем, лексикою та мають структуру, де зміна порядку слів або додавання зайвих елементів може призвести до спотворення змісту. Вони насичені термінами (вузькофаховими, міжгалузевими, загальнонауковими), а також часто містять складні синтаксичні конструкції, аббревіатури, формули, графіки, таблиці та інші елементи, що ускладнюють процес перекладу. До того ж, стиль текстів цього типу відзначається стандартизованістю, синтаксичною повнотою та частим використанням клішованих структур, безособових і пасивних конструкцій, залученням цитат і посилань на першоджерела. Фахові тексти можуть мати певну кількість міжмовних омонімів або псевдоінтернаціоналізмів, що потребують особливої уваги під час перекладу [1, С. 98-102; 2, С. 432-434]. Отже, перекладач повинен не лише розпізнати термін, але й правильно інтерпретувати його значення в конкретному контексті, тобто процес перекладу термінологічно насичених фахових текстів пов'язаний також з когнітивною обробкою інформації, вимагаючи розвинених аналітичних та критичних мисленнєвих навичок, а також здатності до швидкого прийняття рішень.

Теоретичні засади навчання такого перекладу базуються на кількох ключових аспектах, які розглянемо нижче. Перш за все, важливим аспектом є формування професійної компетентності перекладача, яка включає розвиток лінгвістичної, комунікативної, текстотворчої та технічної компетентностей. Більше того, ефективне навчання перекладу термінологічно насичених текстів передбачає використання різноманітних методичних підходів. Серед них можна виділити основні: 1) використання автентичних матеріалів, тобто залучення реальних фахових текстів для аналізу та перекладу, що сприятиме розвитку практичних навичок; 2) робота з термінологічними словниками та базами даних, інакше кажучи, навчання ефективному використанню ресурсів для пошуку та верифікації термінів; 3) інтеграція міждисциплінарних знань: залучення фахівців з відповідних галузей для поглиблення розуміння термінології; 4) розвиток критичного мислення, іншими словами, навчання студентів аналізувати та оцінювати різні варіанти перекладу термінів [3; 4; 5]. Таким чином, навчання перекладу фахових текстів з високим рівнем термінологічної насиченості передбачає формування у здобувачів вищої освіти комплексу знань, умінь і навичок, необхідних для ефективної перекладацької діяльності і в цьому контексті важливим є розвиток інтегрованих лінгвістичних та соціокультурних знань, знання термінології й теорії та практики перекладу, а також критичного мислення. Як вже зазначалося вище, теоретичні засади навчання перекладу термінологічно насичених текстів

охоплюють широкий спектр аспектів, від лінгвістичних до когнітивних. Ефективне навчання вимагає комплексного підходу, що поєднує теоретичні знання з практичними навичками, а також враховує специфіку фахових текстів та потреби студентів. Використання автентичних матеріалів, розвиток критичного мислення та інтеграція міждисциплінарних знань є ключовими елементами успішної підготовки майбутніх перекладачів.

Процес навчання перекладу термінологічно насичених текстів виявляє низку типових труднощів, з якими стикаються студенти-перекладачі. Ці труднощі охоплюють лексичні, граматичні, стилістичні та когнітивні аспекти, що ускладнюють адекватне відтворення змісту оригіналу в мові перекладу. Однією з основних проблем є багатозначність термінів чи відсутність прямих еквівалентів у мові перекладу, наприклад, *to inseminate* у тваринництві вживається в значенні «запліднювати», в агрономії – «сіяти, саджати» чи *crust* у медицині має значення «струп», в геології – «земна кора, поверхневі відклади», а у виноробстві – «осад, осадок (про вино)». Більше того, здобувачі часто стикаються з псевдоінтернаціоналізмами – словами, що мають подібну форму в різних мовах, але різне значення. Так, наприклад, *production*, *fabric*, *prospect* можуть бути помилково перекладені як «продукція», «фабрика», «проспект», хоча правильним перекладом є «виробництво», «тканина», «перспектива». Такі помилки виникають через недостатнє розуміння контексту та семантичних відтінків термінів. Крім того, студенти можуть зіштовхнутися з термінами-неологізмами, які ще не зафіксовані в словниках, що ускладнює пошук адекватних відповідників і вимагає від перекладача глибокого аналізу контексту та предметної галузі. Студенти-перекладачі можуть мати певні труднощі з розшифруванням і відтворенням скорочень (аббревіатур, усічень), особливо якщо вони не зафіксовані в словниках або є специфічними для певної галузі чи взагалі авторськими. Це вимагає від перекладача вміння аналізувати контекст та використовувати додаткові джерела для пошуку відповідників. Граматичні відмінності між мовами також створюють проблеми для студентів. Наприклад, в англійських текстах часто використовуються пасивні конструкції, які не завжди мають прямі відповідники в українській мові, що вимагає від перекладача перебудови речень та адаптації граматичних структур до норм цільової мови. Також складнощі виникають при перекладі складних синтаксичних конструкцій, таких як багатокомпонентні атрибутивні словосполучення та дієприкметникові звороти. Фахові тексти мають специфічний стиль, який вимагає точності, логічності та відсутності емоційного забарвлення. Студенти-перекладачі часто мають труднощі з дотриманням стилістичних норм, особливо при перекладі метафоричних термінів та фразеологізмів, які в оригіналі можуть мати образне значення, але в перекладі потребують

нейтралізації або адаптації до стилістичних норм цільової мови. Процес перекладу вимагає не лише лінгвістичних знань, але й когнітивних навичок, таких як аналіз, синтез та критичне мислення. Студенти часто мають труднощі з розумінням складних концепцій та процесів, описаних у термінологічно насичених текстах, що ускладнює адекватний переклад. Це особливо актуально при перекладі текстів, що стосуються специфічних галузей знань, де необхідно мати базові знання предметної сфери. Культурні відмінності між мовами теж можуть створювати труднощі при перекладі термінологічно насичених фахових текстів. Деякі терміни або поняття можуть не мати прямих еквівалентів у цільовій мові через відсутність відповідних явищ у культурі. Це вимагає від перекладача вміння адаптувати текст до культурних особливостей цільової аудиторії, зберігаючи при цьому точність та зміст оригіналу. Таким чином, типові труднощі, з якими стикаються студенти-перекладачі при перекладі термінологічно насичених текстів, охоплюють широкий спектр лінгвістичних, стилістичних, когнітивних та культурних аспектів [4; 5; 6].

Отже, подолання цих труднощів вимагає комплексного підходу до навчання, що включає розвиток лінгвістичних компетентностей, критичного мислення, знання предметної галузі та вміння адаптувати текст до культурних особливостей цільової аудиторії. Тобто виникає необхідність застосування комбінованого методичного підходу, що охоплює різні аспекти навчального процесу. Перш за все, використання автентичних текстів є ключовим елементом у формуванні термінологічної компетентності студентів. Такі тексти слугують джерелом для розширення фахового термінологічного словника, предметом читання та обговорення на заняттях, основою для використання в ситуаціях мовлення та аудіювання. Робота над текстом починається з подачі та фонетичного опрацювання термінів і термінологічних словосполучень як ізольовано, так і в реченнях при виконанні умовно-мовленнєвих вправ рецептивного і репродуктивного характеру. Ще одним із ефективних методів засвоєння термінології є семантизація термінів у контексті. Це передбачає використання різних способів, таких як визначення похідних термінів, пояснення термінів засобами англійської мови, підбір термінологічних синонімів та антонімів, порівняння термінів британського та американського варіантів англійської мови, заповнення пропусків у тексті термінами, розмежування термінологічних і загальнонавчаних одиниць, підбір еквівалентів термінів й термінологічних словосполучень, а також їх переклад у контексті з обґрунтуванням способу відтворення. Такі методи допомагають студентам краще усвідомити правила утворення дериватів і способів конверсії слів, переосмислити вживання загальнонавчаних лексичних одиниць, які в новій якості набувають термінологічного значення, і поступово здогадатися чи зрозуміти значення того чи іншого терміна або

термінологічного словосполучення. Наступним методом вважається реферативний переклад, який передає зміст оригінального тексту у скороченому вигляді та є ефективним засобом навчання студентів лаконічному узагальненню інформації. Цей процес включає змістовну компресію письмових текстів і узагальнене викладення змісту матеріалу, що реферується. Реферування вчить не тільки змістовному згортанню тексту з вилученням найбільш актуальної інформації, але й розвиває навички писемного мовлення, збагачує словниковий запас всіх видів фахової лексики, знайомить з екстралінгвістичними реаліями країни, мова якої вивчається. Крім того, застосування сучасних інформаційних технологій, таких як комп'ютерні програми для перекладу, електронні словники, термінологічні бази даних, сприяє підвищенню ефективності навчального процесу, що дозволяє здобувачам швидше знаходити необхідну інформацію, аналізувати термінологію та вдосконалювати навички перекладу [4; 5].

Висновки. Проблема навчання перекладу термінологічно насичених фахових текстів є надзвичайно актуальною у контексті підготовки кваліфікованих фахівців у сфері перекладу. В умовах стрімкого розвитку науково-технічного прогресу, інтернаціоналізації знань та зростання обсягів спеціалізованої інформації, здатність до точного й адекватного перекладу термінології стає критично важливою складовою професійної компетентності перекладача. Особливу роль у цьому процесі відіграє методика викладання, яка повинна бути спрямована на формування у студентів здатності ефективно працювати з терміносистемами, орієнтуватися в контекстуальних значеннях та граматичних трансформаціях, а також адаптувати переклад відповідно до специфіки фахової комунікації. У ході дослідження було з'ясовано, що типовими труднощами, з якими стикаються студенти-перекладачі, є недостатнє розуміння термінів у контексті, складність у виборі відповідного еквівалента при перекладі полісемантичних або новітніх термінів, труднощі з перекладом аббревіатур, а також міжмовні відмінності в структурі термінологічних словосполучень. Не менш суттєвою проблемою є відсутність навичок системного аналізу термінів.

Проаналізовані методичні підходи до подолання зазначених труднощів засвідчують, що ефективне навчання перекладу термінологічно насичених текстів потребує комплексного, поетапного та контекстуально орієнтованого підходу. Зокрема, доцільно використовувати автентичні фахові матеріали, застосовувати стратегії семантизації термінів, формувати навички реферативного перекладу, а також активно впроваджувати цифрові інструменти й інформаційно-комунікаційні технології в освітній процес. Важливим чинником є також формування у здобувачів здатності до міждисциплінарного аналізу текстів, уміння критично осмислювати термінологічні одиниці та їхню функціональність у межах конкретного фахового дискурсу.

Таким чином, результати проведеного аналізу свідчать про необхідність вдосконалення методики навчання перекладу з урахуванням сучасних викликів та запитів професійного середовища. Подальші дослідження можуть бути спрямовані на розробку дидактичних моделей інтегрованого навчання термінологічного перекладу, створення електронних корпусів спеціалізованих текстів та систематизацію типових помилок, що виникають при перекладі термінів різних галузей. Зрештою, реалізація запропонованих підходів сприятиме не лише ефективнішому засвоєнню термінологічної лексики, а й підвищенню загального рівня професійної підготовки майбутніх перекладачів.

Література:

1. Вискушенко С. А., Мосієнко О. В. Лексико-семантичні, граматичні та жанрово-стилістичні особливості англійських фахових текстів тваринництва. Закарпатські філологічні студії, 2022. Вип. 23, Т. 1. С. 98-102.
2. Вискушенко С. А., Мосієнко О. В., Нідзельська Ю. М. Термінологічна насиченість різних типів фахових текстів (на матеріалі англійської фахової мови тваринництва). Prospects and achievements in applied and basic sciences : abstracts of IV International Scientific and Practical Conference. Budapest, 2021. С. 432-434.
3. Лавриненко О. О. Методика викладання перекладу (на матеріалі англійської мови): навч. посіб. К. : Вид&во КиМУ, 2011. 154 с.
4. Кальниченко О. А., Черноватий Л. М. Енциклопедія перекладознавства. Т. 1. Вінниця : Нова Книга, 2020. 560 с.
5. Черноватий Л. М. Методика викладання перекладу як спеціальності : підручник для студ. вищих заклад. освіти за спеціальністю «Переклад». Вінниця : Нова Книга, 2013. 376 с.
- Лавриненко О. О. Методика викладання перекладу (на матеріалі англійської мови). Навчальний посібник. Київ: Вид-во КиМУ, 2011. 154 с.
6. Довгань Л. І. Сучасні підходи та тенденції професійної підготовки майбутніх філологів-перекладачів у системі вищої освіти. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. Вінниця: ТОВ «Друк плюс», 2023. № 69. С. 152-163.

References:

1. Vyskushenko S. A., Mosiienko O. V. Leksyko-semantychni, hramatychni ta zhanrovo-stylistychni osoblyvosti anhliiskyykh fakhovykh tekstiv tvarynnyystva [Lexico-semantic, grammatical, and genre-stylistic peculiarities of the English Animal Husbandry Professional Texts]. Zakarpatski filolohichni studii, 2022. Vyp. 23, T. 1. S. 98-102.
2. Vyskushenko S. A., Mosiienko O. V., Nidzelska Yu. M. Terminolohichna nasychenist riznykh typiv fakhovykh tekstiv (na materiali anhliiskoi fakhovoi movy tvarynnyystva) [Terminological Density of Different Types of Specialized Texts (Based on the English Animal Husbandry Professional Language)]. Prospects and achievements in applied and basic sciences : abstracts of IV International Scientific and Practical Conference. Budapest, 2021. S. 432-434.
3. Lavrynenko O. O. Metodyka vykladannia perekladu (na materiali anhliiskoi movy) [Methodology of Teaching Translation (Based on the English Language)] : navch. posib. K. : Vyd&vo KyMU, 2011. 154 s.

4. Kalnychenko O. A., Chernovaty L. M. Entsyklopediia perekladoznavstva [Handbook of Translation Studies]. T. 1. Vinnytsia : Nova Knyha, 2020. 560 s.

5. Chernovaty L. M. Metodyka vykladannia perekladu yak spetsialnosti : pidruchnyk dlia stud. vyshchych zaklad. osvity za spetsialnistiu «Pereklad» [Methodology of Teaching Translation as a Specialty: a Textbook for Students of Higher Education Institutions Majoring in "Translation"]. Vinnytsia : Nova Knyha, 2013. 376 s.

6. Dovhan L. I. Suchasni pidkhody ta tendentsii profesiinoi pidhotovky maibutnikh filolohiv-perekladachiv u systemi vyshchoi osvity [Modern Approaches and Trends in the Professional Training of Future Philologist-Translators in the System of Higher Education]. Suchasni informatsiini tekhnolohii ta innovatsiini metodyky navchannia v pidhotovtsi fakhivtsiv: metodolohiia, teoriia, dosvid, problemy. Vinnytsia: TOV «Druk plus», 2023. № 69. S. 152-163.